

ТОЛЕРАНТТЫЛЫҚ ҰҒЫМНЫҢ ТЕОРЕТИКАЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ

Мухамбеткалиева Г.М.

с.ғ.к., аға оқытушы, философия кафедрасы

С. Сейфуллин атындағы ҚАТЗУ

Астана қ.

Кез-келген құбылысты зерттеу оның мәнін түсінуді, осы құбылысты білдіретін тұжырымдаманың мазмұнын анықтауды қамтиды. Бұл зерттеу үшін бұл "төзімділік" (толерантность) болып табылады. Қазіргі жағдайда төзімділік ерекше айқындыққа ие болды, өйткені қоғамда бір-біріне төзбеушілік, агрессивтілік артты.

Қазіргі қоғамда жаһандану жағдайында этносаралық қатынастардың алуан түрлілігі мен әртүрлілігі байқалатын әлеуметтік байланыстардың кеңеюі байқалады. Басқа адамға төзімділіктің көрінісі қазіргі қоғамдағы адамның жұмыс істеуі мен бейімделуі үшін де, қоғамның өмір сүруі мен дамуы үшін де маңызды шарт болып табылады. Мұндай қарым-қатынастар бастапқыда өзара түсіністікті, сыйластық пен ізгі ниетті дамытуды көздейді.

Қазіргі қоғамдағы соңғы онжылдықтардағы оқиғалар толерантты қатынастарды қалыптастыру мәселесін қарастырудың маңыздылығын көбірек көрсетеді. Біз экономиканың жаһандану және барған сайын ұтқырлық, коммуникацияның қарқынды дамуы, интеграция және өзара тәуелділік дәуірінде, халықтың көші-қоны мен қоныс аудару дәуірінде, урбанизация мен әлеуметтік құрылымдардың өзгеруінде өмір сүріп жатырмыз. Мұның бәрі мемлекеттік институттар, әлеуметтік топтар, қоғамдық қозғалыстар және жеке адамдар арасындағы мәдени алмасулар мен тікелей байланыстардың қарқынды өсуінен көрінеді. Қазіргі әлемде әр түрлі мәдениеттер мен этностарға жататын адамдардың өзара түсіністігі қажет. Диалог орната алмау әлеуметтік шиеленістің шиеленісуіне, саяси тұрақтылықтың бұзылуына әкеледі. Мұның бәрі өз кезегінде толерантты қатынастар мәселелерін, сондай-ақ "толеранттылық" ұғымының теориялық және әдіснамалық аспектілерін зерттеуді өзектендіруге ықпал етті.

"Толеранттылық" термині ұзақ уақыт бойы қалыптасып, әртүрлі ғылымдардың ғылыми айналымына енді. Сонымен қатар, уақыт өте келе толеранттылық әлеуметтік-саяси, психологиялық-педагогикалық, мәдени, философиялық тұрғыдан зерттеле бастады. Бұл тұжырымдама саяси және идеологиялық факторлардың әсерінен де өзгерді. Бұл табиғи процесс болды, өйткені қоғамның өзі де өзгерді, адамдардың қарым-қатынасында әр түрлі идеялар басты орынға қойылды.

"Толеранттылық" терминін түсіндіруде екі негізгі тәсіл ерекшеленеді-оның әлеуметтік маңыздылығын анықтайтын әлеуметтік-мәдени және осы тұжырымдаманың тілдік мазмұнын анықтауға негізделген семантикалық тәсіл.

Әлеуметтік-мәдени бағыт толеранттылықты жеке тұлғаның құрылымы емес, мәдениеттің рухани құрамдас бөлігінің басымдығы тұрғысынан қарастыратындығына байланысты, бұл тұжырымдаманы семантикалық компонент тұрғысынан қарастырылады.

Тарихтың әр кезеңінде толеранттылық ерекше түрде қарастырылды: тәрбие мен білім арқылы құмарлықты тежеу (Сократ); "алтын ортаға" ұмтылу (Аристотель); ұстамдылық (Пиррон); азапты жеңу (Ф. Аквинский); жанашырлық (Д. Юм); жанашырлық (Ж. - Ж. Руссо); жалпыға ортақ адам парызы (И. Кант); жалпыға бірдей теңдік идеясы (Г. Спенсер); менің басқаға деген көзқарасымның ішкі реттеушісі (Дж.-П. Сартр).

"Толеранттылық" ұғымын XVIII ғасырдағы француз саяси қайраткері, философ және экономист де Траси ғылыми айналымға енгізді. Бастапқыда ол "шыдамдылық", содан кейін "төзімділік" деп түсіндірілді.

Әлеуметтік-философиялық категория ретінде "толеранттылық" XVII ғасырдан бастап дами бастады және Дж. Локк, Вольтер, Ж. Ж. Руссо, И. Кант еңбектерінде теориялық негіздеме алды. Қазіргі толеранттылық теориясының негізін қалаушы Джон Локк болып саналады, оны түсінудегі толеранттылық-шынайы азаматтық қоғамның негізі, либерализмнің негізгі құндылығы. Ар – ождан бостандығы ретінде толеранттылық өзінің институционалдық шоғырлануын XVII-XVIII ғасырлардағы саяси декларацияларда, сол кездегі азаматтық қоғам құндылықтарының бірі ретінде алғаны атап өтілді. Толеранттылық теориясының дамуының осы кезеңінде осы тұжырымдаманың мазмұнын анықтауда екі негізгі бағыт бар. Біріншіден, толеранттылық диалог принципі, белгілі бір әлеуметтік топтар немесе бірлестіктер арасындағы қатынас ретінде қарастырылады. Екіншіден, толеранттылық жеке адамның өз құндылықтарын, мінезін өзгертпеу құқығы ретінде түсіндіріледі, егер бұл басқалардың бостандығы мен қоғамдағы мінез-құлық ережелерін бұзбаса, яғни толеранттылық даралықтың даму шарты ретінде көрінеді.

Толеранттылықтың бұл интерпретациясы XX ғасырда айтарлықтай сынға ұшырады. Еуропадағы халықтар мен діни конфессиялардың қатар өмір сүруі туралы ғана емес, сонымен бірге құқықтық жүйесі демократиялық принциптерге бағытталған жекелеген мемлекеттер шеңберінде этникалық қауымдастықтардың қатар өмір сүруі мәселесі туындаған кезде, Екінші дүниежүзілік соғыстан кейін пайда болған көші-қон процестері осы уақытқа дейін бейбіт түрде өзара әрекеттескен

мәдени стереотиптердің қақтығысына әкелді. Дәстүрлі мәдени басымдықтардың бұзылуына алып келген толеранттылықтың құндылығы туралы мәселе туындады.

"Толеранттылық" ұғымы нақты түсіндірілмеді және әлі күнге дейін көптеген зерттеулердің тақырыбы болып табылады. Қиындықтардың бірі-бұл тұжырымдаманың мәнін бірыңғай анықтаманың болмауы. Қоғам өмірінің әртүрлі салаларында толеранттылықтың көрінісіне көбірек көңіл бөлінеді. Демек, бұл тұжырымдаманың әртүрлі түсіндірмесі пайда болу нәтижесінде плюралистік қоғам шеңберінде толеранттылықты түсінудің жана тәсілдері жасала бастады.

Пайдаланылған әдебиеттер

1 Магомедова М.З. Толерантность и интолерантность как факторы единства и различий многообразного мира / М.З. Магомедова // Ксенофобия и другие формы нетерпимости: природа, причины и пути устранения // Международная научно-теоретическая конференция. – СПб.: Изд-во С-Петер ун-та, 2007.

2 Абдрасилов Т.К. Толеранттылық қ түсінігі / Т.К. Абдрасилов // Молодой ученый. – 2018. – № 5.1(191.1).

КҮЙ ӨНЕРІ ЖӘНЕ ҰЛТ МЕНТАЛИТЕТІ

Аралханов Б.О

аға оқытушы

философия кафедрасы

С. Сейфуллин атындағы ҚАТЗУ

Астана қ.

Калдыбеков Е.Г.

аға оқытушы

философия кафедрасы

С. Сейфуллин атындағы ҚАТЗУ

Астана қ.

Қазақ философиясының мазмұндық құрылымында ерекше орын алатын халықтық күй өнерінің ұлттық менталитетті қалыптастырудағы маңызы зор.

Күйшілік өнер - ұлттық дүниетаным көзқарасының өзегі. Ол - қазақ халқының өзіндік санасы мен болмыс-бітімінің қалыптасуына ықпал еткен мәдени құбылыстардың бірі.

Егемендік алғаннан бастап, қазақ философиясы мәселесіне жан-жақты зерттеулер мен талдаулар жүргізіліп келеді. Соның ішінде,